

ДОСВІД ЯПОНІЇ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

JAPANESE EXPERIENCE IN FORMATION OF STATE INVESTMENT POLICY

Сержанов В.В.

кандидат економічних наук, доцент,
декан економічного факультету,
Ужгородський національний університет

У статті досліджено досвід Японії у формуванні державної інвестиційної політики. Виявлено, що Японія за весь час формування державної інвестиційної політики дотримувалася принципів, норм та правил Концепції національної «промислової політики», під якою розумілася протекціоністська політика держави. Встановлено, що державна інвестиційна політика передбачала надання податкових та кредитних пільг, які надавалися традиційним галузям перепрофілювання або модернізації виробництва. Паралельно відбувалося як стимулювання пошуку нових і перспективних галузей вкладання капіталів, так і в наявних галузях.

Ключові слова: інвестиції, інновації, інвестиційна політика, економічна система, рівновага, стійкість, розвиток, глобалізація, гомеостазис.

В статье исследован опыт Японии в формировании государственной инвестиционной политики. Выявлено, что Япония за все время формирования государственной инвестиционной политики придерживалась принципов, норм и правил Концепции национальной «промышленной политики», под которой понималась протекционистская политика государства. Установлено, что государственная инвестиционная политика предусматривала предоставление налоговых и кредитных льгот, которые предоставлялись традиционным отраслям перепрофилирования или модернизации производства. Параллельно происходило как стимулирование поиска новых и перспективных отраслей вложения капитала, так и в уже существующих отраслях.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, инвестиционная политика, экономическая система, равновесие, устойчивость, развитие, глобализация, гомеостазис.

The article examines the experience of Japan in shaping the state investment policy. In the course of the study, it was discovered that during the formation of the state investment policy, Japan followed the principles, norms and rules of the Concept of the national "industrial policy", which meant the protectionist policy of the state. It was established that the state investment policy provided for the granting of tax and credit privileges, which were granted to traditional branches of transformation or modernization of production. In parallel, there was a stimulation of the search for new and promising branches of investment of capital in already existing industries.

Key words: investment, innovation, investment policy, economic system, balance, stability, development, globalization, homeostasis.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Наявний стан інвестиційної політики в економіці України не надає впевненості, що в майбутньому нас очікує розвиток та процвітання або зростання. Важливою виступає потреба в дослідженні світового досвіду формування та реалізації того інвестиційного потенціалу, котрий існував у країнах, що зуміли таким чином представити умови та перспективи інвестування в них, у результаті чого відбувся економічний прорив. Вірно сформовані акценти та правильно вибудована державна політика сприяли формуванню іміджу інвестиційно привабливої економіки,

що успішно залучає інвестиції з різних країн та не менш ефективно ними розпоряджається.

Сучасні умови світової взаємодії, інтеграції та глобалізації дають можливість вивчити світовий досвід у проведенні інвестиційної політики державою та з наявних варіантів вибрати саме ту форму, механізм та спосіб реалізації, котрий уже зарекомендував себе як успішний.

Використання світових напрацювань сприяє вибудовуванню власної моделі державної інвестиційної політики з урахуванням усіх типів, форм та способів реалізації та, зважаючи на внутрішні економічні умови та фактори, досягненню максимального результату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Теоретичні дослідження з даної проблеми стали предметом наукових пошуків багатьох учених. Питання, що стосуються розвитку економіки, її трансформації, пошуку рівноважного стану, у тому числі з урахуванням інвестиційного складника, розглядалися в наукових працях В.М. Геєця, С.А. Єрохіна, М.М. Єрмошенка, В.К. Черняка, Г.К. Ялового, В.Я. Шевчука, І.Ю. Штулер та ін. Проте у сучасних умовах відчувається потреба у вивченні світового досвіду формування державної інвестиційної політики, враховуючи сукупність внутрішніх та зовнішніх умов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Нині наша держава потребує залучення коштів інвесторів для їх спрямування на підвищення конкурентоспроможності визначених галузей. Для цього потрібно підвищити інвестиційну привабливість національної економіки, врахувавши низку негативних причин та факторів, що заважають цьому. Для цього слід провести певне порівняння з найбільш успішними прикладами формування державної інвестиційної політики, що існують у світі. Попередньо накопичений світовий досвід слугує невичерпним джерелом аналогів, прикладів та досвіду, котрий варто врахувати, адаптувати та використати для прискорення зростання національної економіки.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження досвіду економічно розвинутої країни – Японії у формуванні державної інвестиційної політики, яка в умовах обмежених ресурсів та несприятливої економічної ситуації змогла визначити пріоритети інвестиційної політики, спрямовані на стимулювання наукомістких конкурентоспроможних галузей, та вибудувати економічно привабливу інвестиційну політику, що сприяла зростанню її національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досвід Японії становить особливий інтерес до порядку формування та реалізації інвестиційної політики. Японія є державою, яка зуміла поєднати у власній економіці, з одного боку, відданість традиціям, а з іншого – показала успішний приклад використання і впровадження сучасних передових технологій та інновацій. Така дуальність у підходах сприяла вирішенню проблем подолання неефективної структури економіки, у тому числі промисловості. Нині ця держава у всіх асоціюється з першопостачальником технічних та технологічних новинок, а також як держава, економіка якої стрімко розвивається.

Водночас Японія дотримується принципів, норм та правил так званої Концепції національної «промислової політики», під якою розу-

міється протекціоністська політика держави. Вжиття національних захисних заходів по відношенню до реального, підприємницького сектору в економіці є нормою не тільки для Японії, а й для всіх високорозвинених країн світу.

Базуючись на засадах вільного ринку, держава відводить ключову роль інвестиційній та промисловій політиці. За норму вважається розподіл сукупного капіталу по визначених галузях у рамках Концепції національної «промислової політики» Японії.

Концепція «промислової політики» зародилася в Японії, де отримала назву «санге сейсаку». Саме завдяки цій Концепції країні вдалося вибудувати ефективну економічну систему. Переваг у цій концепції більше, ніж недоліків. Наприклад, Японія здійснила структурну перебудову економіки, акцентувавши увагу на промислових галузях, при цьому не порушивши національних традицій. Усе це сприяло становленню національної економіки як динамічної та такої, що спроможна легко адаптуватися до швидкозмінних умов [6, с. 105].

Головною метою інвестиційної політики держави в галузевій структурі національного господарства є модифікація промисловості шляхом спільних зусиль і держави, і приватного сектору. На думку професора Р. Рейч із Гарвардського університету, промислова політика набагато ефективніше служить завданням стимулювання інвестицій, аніж традиційна макроекономічна «економіка пропозиції» [3, с. 57]. Саме тому японська модель структурної перебудови промисловості була проведена з мінімальними соціальними витратами, хоча й не дуже швидкими темпами.

У відповідь на зміну зовнішніх умов японський уряд уживав визначених заходів згідно зі спеціально розробленою державною програмою. Політика стримування інвестиційної активності проводилася лише в традиційних галузях діяльності з акцентом на пріоритетність розвитку саме виробничої сфери економіки й урахування стану насиченості світового ринку продукцією традиційних галузей. Паралельно відбувалося як стимулювання пошуку нових і перспективних галузей вкладання капіталу, так і в наявних галузях. Тим самим скорочувався трудовий і виробничий апарат, проте водночас відбувалося стимулювання розвитку цієї галузі.

Державна інвестиційна політика передбачала надання податкових та кредитних пільг, які надавалися традиційним галузям перепрофілювання або модернізації виробництва.

Також державна політика передбачала відміну або зниження безперспективної продукції. Таким чином, відбувалося штучне посилення державою ринкової конкуренції, але паралельно надавалися широкі пільги для нових галузей: ІТ-технологій, комп'ютерній промисловості тощо. Це була частина стратегії уряду, що

спрямовувалася на пристосування економіки до нових умов відтворення та розвитку.

Компаніям перспективних галузей надавався широкий спектр пільг адміністративного та економічного характеру – від надання іноземної валюти для придбання високоефективного обладнання, податкових пільг, знижених імпорتنих тарифів на сировину та матеріали тощо до встановлення монопольних прав на певний вид діяльності. Пріоритетність галузі оцінювалася за такими критеріями:

- перспективи нарощування експорту;
- посилення конкурентоспроможності галузі на зовнішніх ринках;
- зростання попиту на продукцію на національному ринку;
- зниження дефіциту торгового балансу держави;
- можливість отримання додаткових ефектів чи переваг для економіки держави.

Після того як державна інвестиційна політика, що проводив уряд Японії, задовольнила першочергові потреби у фінансах для капіталомістких галузей, наступним етапом стало розроблення інвестиційної політики держави для наукомістких галузей.

Але з часом система пріоритетних виробництв вичерпала себе, оскільки стало очевидним, що виникла потреба у визначенні співвідношення між цінами та якістю продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, порівнянні рівня прибутковості між компаніями, що залучають державні кошти, та тих, які не користуються дотаціями держави.

Реалізувати вказане було можливо здійснити шляхом застосування більш новітніх та ефективних методів управління. Досягненню цього сприяли визначені дії уряду щодо формування сприятливих інституціональних умов. Так, для такої раціоналізації було скасовано загальний державний контроль, а введено контроль якості продукції, контроль управління трудовими ресурсами. Здійснювалося це з метою використати залучені в результаті державної інвестиційної політики кошти на впровадження нового обладнання, сучасних технологій та досягнень науки та техніки.

У результаті цього підприємства отримали можливість модернізувати та оновити виробництво за сучасними технологіями, підвищити продуктивність праці та суттєво скоротити витрати виробництва на одиницю продукції. Комплекс даних факторів зіграв вирішальну роль у досягненні високої конкурентоспроможності японської продукції спершу на внутрішньому ринку, а згодом і на світовому. Заходи з оновлення та модернізації промисловості фінансувалися як за рахунок коштів приватних компаній, так і рахунок спеціально створених фінансових структур (банків фінансування реконструкцій, фінансових корпорацій малого бізнесу та ін.).

Для цього також використовувався й іноземний залучений капітал. Але державна інвести-

ційна програма передбачала залучення іноземних інвестицій лише тоді, якщо вони відповідали низці критеріїв:

- за рахунок їх залучення здійснювався внесок у створення додатного платіжного балансу;
- їх використання забезпечувало створення умов для зміцнення японської промисловості;
- за рахунок їх залучення прискорювалася реалізація контрактів технологічної допомоги в стратегічно важливих галузях.

Із прийняттям в Японії Закону про сприяння раціоналізації промисловості в 1951 р. урядом активно проводилася політика оптимізації промислового виробництва. Згідно із визначеними у цьому Законі положеннями, для конкретних галузей ефективними та дієвими визнавалися такі методи раціоналізації підприємств:

- технологічне вдосконалення;
- модернізація обладнання;
- підвищення ефективності використання матеріально-сировинних і паливно-енергетичних ресурсів;
- дорожнє будівництво;
- підвищення якості доріг, вокзалів та портів;
- уведення автономності управління на малих та середніх підприємствах.

Окрім того, було визначено низку нових підприємств, що користувалися перевагами в отриманні першочергових кредитів чи фінансових коштів для інвестицій у спеціальне обладнання або імпорту передових технологій. Однак ці підприємства, щоб мати можливість користуватися вищезазначеними привілеями, повинні були обов'язково бути прибутковими і підкорятися строгому державному контролю.

Для відбору таких підприємств держава використовувала такі критерії:

- підприємство повинно було працювати в галузі, котра була б базовою в структурі промисловості і відрізнялася особливою важливістю з погляду експорту чи заміщення імпорту або, наприклад, внеску в інші галузі;
- були встановлені темпи зростання промисловості, що досягалися за рахунок оптимізації і раціоналізації виробництва, зниження собівартості продукції;
- галузь повинна була виробляти продукцію на експорт за конкурентними на світовому ринку цінами;
- оновлення і модернізація галузі вважалися першочерговими завданнями;
- галузь повинна була мати обладнання, що підлягало модернізації і, крім того, необхідно було довести здатність здійснити оновлення чи модернізацію.

Таким чином, увесь часовий проміжок промислового підйому і подальшого бурхливого економічного зростання Японії супроводжувався максимально можливим і динамічним інвестуванням у наукоємні галузі. Також паралельно стабілізувалися або помірно росли інвестиції і в традиційні галузі.

Досвід Японії засвідчує те, що високі результати отримуються лише тоді, коли виважена державна інвестиційна політика вдало поєднується з використанням сприятливих внутрішніх факторів і здійснюється з підтримкою висококваліфікованих управлінських кадрів.

Проте, незважаючи на успішну політику модернізації економіки завдяки державній інвестиційній політиці, варто зауважити, що така політика може виявитися неприйнятною для кожної окремо взятої країни, оскільки те, що адекватне відповідним умовам Японії, економіку іншої держави «може поставити її в положення заручника власної меркантилістської політики без певних гарантій на успіх» [5, с. 29].

Однак ключові ідеї положення державної інвестиційної політики в промисловості як інструменту економічного регулювання були свого часу успішно використані західною теорією розвитку і планування, а згодом упроваджені в практику державного управління в більшості країн Західної Європи.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, світовий досвід успішного здійснення модернізаційних перетворень показує, що основою успішного соціально-економічного розвитку економіки є формування виваженої та ефективної державної інвестиційної політики.

Досвід Японії у цьому аспекті є беззаперечним, але, беручи за основу наявні світові моделі державної інвестиційної політики, необхідно враховувати, що їх розроблення та реалізація потребують відповідного механізму адаптації та коригування.

У різних країнах реалізація одних і тих ж заходів призводить до різної міри ефективності отриманих результатів. Ця особливість зумовлюється значною кількістю факторів, що впливають на державну інвестиційну політику. Це й економічні, соціальні, інституціональні, географічні та екологічні особливості кожної країни, що по-різному проявляють себе на макро-, мезо- та мікрорівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Затонацька Т. Світовий досвід формування державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації. Бюлетень Київського національного університету імені Т. Шевченка. 2014. Вип. 9(161). С. 6–10.
2. Єрохін С.А. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 13. URL: <http://global-national.in.ua/issue-13-2016>.
3. Ліба Н.С. Закордонний досвід реалізації регіональної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 6. С. 56–59.
4. Стан інвестиційної діяльності в Україні / Інвестиційна діяльність в Україні від 23.02.2016. URL: <http://www.me.gov.ua>.
5. Романенко А. Активізація державного інвестування в сучасних умовах. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 6. С. 29–39.
6. Романова Т.В., Чевганова В.Я., Шинкаренко Р.В. Світовий досвід формування інвестиційної політики. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 3. Т. 3. С. 103–106.
7. Штулер І.Ю. Теоретичні підходи до процесу залучення прямих іноземних інвестицій. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 5(131). С. 102–108.
8. Штулер І.Ю., Сержанов В.В. Вплив інвестиційної політики на гомеостазис національної економічної системи крізь призму інновацій. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. № 2. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>.
9. Яркова Н.І., Яковенко О.П. Роль органів державної влади в інвестиційному процесі. Економіка будівництва і міського господарства. 2012. Т. 8. № 2. С. 89–100.